

Sommaren 1945 påträffades i en grop på gårdstomten ett litet stycke av stenen, med runorna 16—19 **upbi**. Under sommaren 1947, då det gamla boningshuset byggdes om, kommo ytterligare 12 fragment i dagen; ett låg under eldstaden, de övriga i gamla grunden till gårdens äldsta del. Trots att stenen endast delvis är bevarad, kommer ett försök att göras att sätta ihop fragmenten och därefter resa stenen på platsen.

Ljusröd granit. Ristningen är på de bevarade fragmenten tämligen tydlig. Stenens ungefärliga storlek på 1600-talet var: höjd 1,75 m., bredd 1,35 m.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 316 och Celsius):

... [biar]⁵n · a[uk · m]ul[i]¹⁰ · au[k · a]upbi¹⁵ur ... s[a · sta]in · be²⁵no · at [· s ... a]pur · si³⁵n [arbiurn · auk · sain] · pino⁶⁰

... -biorn ok Muli ok Auðbior[n] ... [ræi]sa stein þenna at ... [f]aður sinn. Arbiorn hiogg s[t]æin þenna.

»... -björn och Mule och Ödbjörn ... resa denna sten efter ... sin fader. Arbjörn högg denna sten.»

Till läsningen: Av 17 **u** finns endast bst:s övre del i behåll. Av 27 **a** finns endast v. bst och v. kanten av hst kvar. Av 35 **t** finns endast ett stycke av v. bst; den sitter lågt i slingan. 60 **n** har förlorat nedre delen av hst och h. bst. Av 61 **o** finns endast övre delen med övre bst bevarad.

Hadorph och Leitz (B 316): **biarn auk · muli auk × upbiur ... sa stain þeno · at ... apur · sin iar · biurn auk + skin · pino**. — Celsius: **biarn · auk · muli · auk · aupbiu ... sa · stain · þeno · at · s ... arbiurn · auk · sain · pino**.

Sk har varit en punkt. B 316 har × efter 15 **k**; det beror tydligen på felläsning för ett **a** (Celsius). 55 **k** i B 316 beror sannolikt på felläsning för **a** (Celsius). Ett **t** torde sålunda ha blivit överhoppat efter 54 **s**. Möjligt är att 51 **a** (B 316, Celsius) är fel för **i**.

Tre söner ha låtit resa stenen till minne av sin fader. Dennes namn är icke bevarat. Av sönerna har den äldste haft ett namn på -*biorn*; förleden är icke bevarad. Om namnet *Muli* se U 422, om *Auðbiorn* Sö 344.

Ristarens namn är Arbjörn. Han har signerat även U 652 och U 682. Sannolikt har han ristat flera runstenar i trakten. Se ovan U 676.

689. Säby, Skoklosters sn.

Pl. 44.

Litteratur: B 312, L 65, D 1: 33. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 243; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 424; J. A. Kjellman-Göranson, Sko socken (1860), s. 17; R. Alm, Inventering av fornminnen i Skokloster 1915 (ATA); Handlingar i ATA 1946.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 312); A. Wætter, teckning ²⁰/₁₀₀ 1859 (ATA); Dybeck a. a.

Runstenen står rest 45 m. Ö om mangårdsbyggnaden vid Säby, 25 m. SV om landsvägen till Skokloster och 7 m. SÖ om infartsvägen till Säby. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

I *Ransakningarna* meddelas, att en runsten finnes »i Säby Trägårdh». Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Säby Humblegård wid husen i Skoo sochn», och över sidan står: »Säby Humblegård wid husen väster om» (B 312 och L 65: »Säby humlegård»). O. Celsius

Fig. 126. U 689. Säby, Skoklosters sn. Efter B 312.

besökte platsen den 27 Aug. 1727. Han fann, att »Denna stenen är öfwer alt och jämt så skroflig, at man kan nappast skillia runorna ifrån skroflorna. Och mestedelen af runorna hinna intet till undra linien, eller den öfra, uthan lyctas, om någon högd emottager.» — Dybeck: »Stenen ligger i täppan invid och öster om gårdshusen.» — Kjellman-Göranson (1860): »Från Sjusta by begifva vi oss till Säby, der man vester ifrån gården i den s. k. »Kråkbacken» kan räkna ej mindre än 11 ättehögar, af hvilka 2:ne bredvid hvarandra äro ganska stora. På den ena af dessa skall den runsten hafva stått upprest, som, derifrån flyttad, nu ligger på en täppa strax öster om gården ... På nyssnämnda Kråkbacke finnes äfven en stor fyrkantig stensättning af väldiga stenblock och försedd med en stor midtsten. Söder om gården finnas 3:ne af sten lagda runda rör samt sydväst ifrån byn flera små högar och en stensättning.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865): »i täppan vid Säby».

Kjellman-Göransons förmodan, att stenen skall ha stått på Kråkbacken V om Säby, upprest på en gravhög, och därifrån blivit flyttad till sin nuvarande plats, är säkerligen ingenting annat än en antikvarisk fundering. På 1600-talet fanns stenen i varje fall i Säby trädgård, icke långt från husen.

Ljusgrå gnejsgranit. Höjd 1,37 m., bredd 0,83 m. Ytan är jämn, men småknottrig. Ristningen är grund och delvis mycket villsam. Ornamentiken vid huvudet är oklar.

Inskrift:

siab · auk · sibi · auk · tubi · litu · raisa · merki · þesa · eftir · karl · buruþur · sin ·
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

siab ok Sibbi ok Tubbi letu reisa mærk þessa æftir Karl, broður sinn.

»**siab** och Sibbe och Tubbe läto resa dessa märken efter Karl, sin broder.»

Till läsningen: Flera av inskriftens runor nå ej med sina staplar till ramlinjerna. Om sk finnes vid inskriftens början, är ovisst. R. 2 är snarast **i**. Möjligen finnes på v. sidan en **n**-bistav, men närheten till 1 **s** gör detta dock tvivelaktigt. På h. sidan ingen bst. 11 **i** är icke stunget; icke heller 20 **i**. Runorna i 8—11 **sibi** och 15—18 **tubi** äro alla säkra. Ett stycke av stenen är avslaget upptill, och övre delen av runorna 23—25 **rai** är borta. 29 **e** och 34 **e** äro tydligt stungna. Huruvida 37 **e** är stunget, är något osäkert. I varje fall icke **a**.

Hadorph och Leitz (B 312): 1—4 **snab**, 15—18 **turi**, 23—27 **risa**, 29 **i**, 34 **i**, 37 **e**. — Dybeck: 1—4 **snab**, 11 **e**, 15—18 **tubi**; 22—26 saknas; 29 **e**, 34 **e**, 37 **a**; 40 **i** saknas.

Något mansnamn, som kan svara mot 1—4 **siab** (eller **snab**) är icke känt. Snarast skulle man vilja tänka på ett kortnamn eller en förkortad beteckning. Om *Sibbi* se Sö 183, om *Tubbi* U 229.

Ornamentiken är rätt enkel, och ristningen är klumpigt utförd. Det är rätt intressant att jämföra denna runsten med Fots konstnärligt högt stående monument vid Skoklosters kyrka (U 678). Namnen i inskriften äro också talande: å ena sidan *Andvettr*, *Gullæifr*, *Gunnarr*, *Horsi*, *Rolæifr*, *Þorðr*, å andra sidan *Sibbi*, *Tubbi* och *Karl*. Man kan här, liksom i andra liknande fall, näppeligen komma förbi, att vi ha vittnesbörd om olika sociala skikt i samhället under vikingatiden.

Trögds härad.

Socknar: Arnö¹, Torsvi, Kungs-Husby, Veckholm, Hacksta, Vallby, Lillkyrka, Löt, Villberga, Boglösa, Husby-Sjutolft, Litslena och Härkeberga.

Trögds härad utgöres av den stora halvön mellan Ekolsundsviken och Norra Björkfjärden i Ö samt Svinnegarnsviken och Oknöfjärden i V. Häradet gränsar i Ö till Håbo och Bro häradar, i S och SÖ till Färentuna härad i Stockholms län och till Selebo härad i Södermanlands län; V om Trögd ligger Åsunda härad och Enköpings stad och i N möter Lagunda härad. Under medeltiden hörde även Adelsö till Trögd.

Från häradet äro icke mindre än 68 runristningar kända.² Av dessa äro emellertid numera 16 försvunna och endast kända genom äldre uppgifter: U 694, 697, 698, 701, 707, 712, 713, 714, 718, 725, 730, 731, 733, 741, 743, 745. För närvarande finnas sålunda inom häradet 52 ristningar, av vilka dock några endast äro bevarade i mycket fragmentariskt skick: U 702, 705, 710, 715, 717, 737, 752. Antalet större, mer eller mindre fullständigt bevarade runristningar inom Trögds härad är sålunda 45. Det är emellertid att märka, att flera av dessa endast innehålla ornament i runstensstil: U 693, 709, 711, 728, 747, 748. Anmärkningsvärt är, att det icke finnes inom hela området någon runhäll i egentlig mening. Endast två av ristningarna ha huggits i jordfasta stenblock, nämligen U 706 och 727.

I Johannes Bureus' samlingar finnas uppgifter om 22 runinskrifter från Trögd: U 690, 691, 692, 694, 696, 698, 700, 701, 705, 707, 708, 712, 713, 714, 719, 720, 740, 742, 744, 746, 749, 757. Under senare hälften av 1600-talet ha ytterligare 26 ristningar antecknats: U 695, 697, 699, 704, 716, 721, 723—726, 729, 730—735, 738, 739, 743, 750, 751, 753—756. Under 1700-talet tillkommo endast två, U 709 och 747, vilka antecknades av O. Celsius. Under 1800-talet tillkommo 10 ristningar: U 693, 706, 711, 718, 727, 728, 736, 741, 745, 748. Under 1900-talet ha 8 hittills okända ristningar kommit i dagen: U 702, 703, 710, 715, 717, 722, 737, 752.

De på 1600-talet kända inskrifterna finnas avbildade i Peringskiölds *Monumenta* 4 och i *Bautil* (B 582—619). Träsnitten äro signerade av P. Helgonius och J. Hadorph.

I Liljegrens *Run-Urkunder* (1833) upptagas 49 nummer från Trögd (L 664—712). L 672 och 673 avse emellertid samma inskrift (U 751); detsamma gäller om L 693 och 696, som båda avse U 726.

Trögds ristare framför andra är Balle. Han har signerat icke mindre än elva ristningar inom häradet, nämligen U 699, 705, 707, 721, 726, 729, 740, 744, 750, 753, 756. Därtill kommer ett stort antal ristningar med för Balle karakteristiska drag, vilka därför sannolikt också äro ristade av honom: U 703, 704, 706, 708, 710, 712, 713, 722, 723—725, 731, 735, 736, 739, 749, 751, 757.

Om den s. k. Villbergaamuletten, ett litet kopparbleck med runor, se A. Nordén i *VHAAkad:s Handlingar*, del 55 (1943), s. 173 f. Inskriften kommer att behandlas i en senare del av detta arbete.

¹ »Den 1 jan. 1943 uppdelades Arnö på Kungs-Husby med 87 inv. och Vallby med 4 inv. samt Aspö i Södermanlands län med 63 inv. och upphörde förty att existera» (*Folkmängden inom administrativa områden den 31 december 1942*, s. 39, Anm. till Uppsala län 3).

² Därtill kommer ett runristat kopparbleck från Villberga, se *VHAAkad:s Handlingar* 55 (1943), s. 173 f.